

Csiki Tamás

Miért marad továbbra is visszafogott a német védelempolitika?

2014 elején – például az 50. Münchener Biztonságpolitikai Konferencián – a német külpolitika prominens képviselői, így Joachim Gauck államelnök, Frank-Walter Steinmeier külügyminiszter és Ursula von der Leyen védelmi miniszter asszony is hangzatos nyilatkozatokban tett hitet Németország jövőbeni élénkülő és fokozódó nemzetközi szerepvállalása mellett.¹ Mindezt az európai és tengerentúli szövetségesek is nagy érdeklődéssel és pozitív várakozással fogadták, hiszen Berlint évek óta komoly kritika éri amiatt, hogy gazdasági és politikai súlyához képest kevés aktivitást és határozottságot mutat a nemzetközi válságok kezelésében. Mivel az év végéhez közeledve „vegyes bizonyítványt” állíthatunk ki a német szerepvállalásról, ami több kérdésben minden bizonnyal valamelyest elmarad a szövetségesek elvárásaitól is, a szerző Németország átalakuló stratégiai kultúráját, változó nemzetközi ambícióit vizsgálja és értékeli. Arra a kérdésre keres választ, hogy a következő években Németország „normalizálódó nagyhatalomként” hajlandó lesz-e, képes lesz-e vezető szerepet vállalni Európában, vagy elmarad a szövetséges államok elvárásaitól, és „kiszámíthatatlan szövetségesként” viselkedik majd?

A német védelempolitika meghatározó kérdései napjainkban

2014 több szempontból is fontos év a német védelempolitika jövője és az ország stratégiai szerepvállalása szempontjából. Az új kormánykoalíció megalakulását követően év végén – fontos tanulságokkal – zárul a Bundeswehr legnagyobb nemzetközi szerepvállalását jelentő ISAF-művelet, amely a katonai erő alkalmazása terén sok tekintetben hozzájárult a német stratégiai kultúra „normalizálódásához”. Ugyanakkor már megszületett a döntés az afganisztáni támogató-tanácsadó jelenlét fenntartásáról 2015-től, amelyben német szerepvállalással is számolhatunk. A szeptemberi newporti NATO-csúcstalálkozóhoz közelítve megélné a szövetség jövőbeni szerepéről és működéséről szóló stratégiai vita, aminek egyik meghatározó kérdése volt Európa államainak – így Németországnak – a szerepe és tehervállalása.

1 Lásd például Joachim Gauck megnyitóbeszédét az 50. Münchener Biztonságpolitikai Konferencián: *Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen*. bundespraesident.de, 2014. 01. 31.; Ursula von der Leyen honvédelmi miniszter müncheni beszédét: *Rede der Bundesministerin der Verteidigung, Dr. Ursula von Leyen, anlässlich der 50. Münchner Sicherheitskonferenz*. hardthoehenkurier.de, 2014. 01. 31.; és a Frank-Walter Steinmeier külügyminiszterrel ugyanezen alkalomból készült interjút: *Es wird zu Recht von uns erwartet, dass wir uns einmischen*. *Süddeutschen Zeitung*, 2014. 01. 30. Néhány nappal később a *Handelsblatt* vezető német gazdasági lap hovatovább már arról cikkezett, hogy Németország 2019-ben újra vissza kíván kerülni az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó tagjai közé, felmelegítve azt a régi célt, hogy a BT reformja által állandó tagságot szerezhessen. E terveket éppen a német visszafogottság látszott aláásni az ország legutóbbi BT-tagsága alkalmával, amikor a líbiai válság kezelése kapcsán heves kritikákat kiváltva távol maradt a BT nemzetközi beavatkozást jóváhagyó szavazásától. *Deutschland will zurück in UN Sicherheitsrat*. handelsblatt.de, 2014. 02. 03.

Az előre nem látható válságok kezelése is a német külpolitika fontos feladatává vált év közben. Az ukrán válság hatására a NATO-ban ismét a figyelem középpontjába kerülő kollektív védelmi képesség és a szövetséges erők reagálási képessége megerősítésének igényére Németországnak is reagálnia kellett. Maga az ukrán válság kezelése az európai nagyhatalmak és a kérdésben igen aktív Lengyelország részéről is viszonylag gyorsan és hatékonyan elvezett oda, hogy a weimari hármak, majd kifejezetten Németország vette kézbe a szankciópolitikával összegezhető válságkezelést. Berlin lényegesen visszafogottabb maradt az Iszlám Állam vonatkozásában, és szerepvállalása továbbra is csak az iraki kurd erők támogatására korlátozódik. Visszatekintve az elmúlt hónapokra, a német külpolitika tehát – ahogy a továbbiakban látni fogjuk – a „megszokott” megfontolt, óvatosan körültekintő, a nem katonai eszközöket és tárgyalást előtérbe helyező vonalvezetést követte. Még akkor is, ha mindez részben ellentmond annak a külpolitikai nekibuzdulásnak, amit 2014 elején láthattunk – de vajon miért?

Németországot – az ország gazdasági és politikai súlyából adódóan – ma már egyre kevésbé kezelhetjük a NATO 28 tagállamának „egyikeként”, sőt az utóbbi években (Nagy-Britannia és Franciaország mellett) még az európai „három nagy” között is egyre erősödő pozíciót tudhat magáénak. Ehhez társul az Egyesült Államok és szinte valamennyi NATO-tagállam kifejezett elvárása, hogy a németek nagyobb politikai és ezzel együtt katonai szerepet vállaljanak, sőt Európa vezető hatalma legyenek akkor, amikor Franciaország vagy Nagy-Britannia számára jól látható nehézségeket okoz a gazdasági válság hatásainak kezelése. A meghatározóan antimilitarista, külpolitikai téren különutas hagyományokat, „a tartózkodás kultúráját” ápoló Németország² számára azonban ez a szerep (például a nagyobb mértékű válságkezelő szerepvállalás az Európával szomszédos térségekben) eléggé idegennek tűnik, és nem élvez széles körű társadalmi támogatottságot.

Jelenleg még megválaszolhatatlan kérdés, hogy a német lakosság biztonságfelfogása és fenyegetettség-percepciója el fog-e mozdulni a közeljövőben – és ha igen, minek a hatására – a nagyobb nemzetközi szerepvállalás támogatása felé, különösen, ami a katonai erő alkalmazását illeti? 2014 egyik fontos tanulsága, hogy az ukrán válság sem írta felül ezt a szemléletet, és sem a lakosság, sem a politikai elit nem gyakorolt nyomást a nagyarányú beavatkozás érdekében, kifejezetten a katonai eszközök ellen foglalva állást. Még a gazdasági eszközök mellett is csak fokozatosan alakított ki elköteleződést olyan látványos és traumatikus „provokációk” hatására, mint a Krím elszakítása Ukrajnától vagy az MH-17-es maláj utasszállító repülőgép lelővése Kelet-Ukrajna felett.³

Bár az ezredforduló után a német stratégiai gondolkodás fejlődését tükröző védelempolitikai dokumentumok a multilateralizmus és a pacifizmus hagyományait követő, azonban nemzetközileg aktívabb, a korábbinál önállóbb német védelempolitika jelenét és jövőképét rajzolták meg, a gyakorlatban ez felemás módon nyilvánult meg. Az elmúlt év-

2 Kiss J. László: A „tartózkodás kultúrája” és a szíriai válság során tanúsított német magatartás. *MKI Tanulmányok*, 2013/29.

3 Az Infratest Dimap közvélemény-kutató 2014. augusztus 8-i felmérése szerint a német lakosság 70%-a támogatta az Európai Unió által akkor bevezetett szankciókat – szemben a márciusi 38%-kal –, és valamivel több mint fele akkor is vállalná a keményebb szankciópolitikát, ha az negatív gazdasági hatást gyakorolna Németországra. A közvélemény-kutatás eredménye szerint a lakosság 60%-a szerint Németországnak kell játszania a vezető szerepet közvetítőként az ukrán és orosz fél, illetve a szeparatisták között. Poll: *Germans Support EU Sanctions Against Russia*. *germany.info*, 2014. 08. 08.

tizedben ugyanis a német kül- és védelempolitika széles körű nemzetközi kritikát kiváltva igen vegyes bizonyítványt állított ki magáról szövetségi környezetben⁴ a szövetséges államok iraki, illetve a szövetségesek, majd a NATO líbiai műveleti részvételétől – sőt utóbbi esetben az ENSZ BT-szavazástól – való távolmaradástól kezdve az afganisztáni szerepvállaláson keresztül a szíriai és mali válságok esetében mutatott passzivitásig. A szövetséges államok közül sokan csalódottan tapasztalták a visszafogott cselekvési hajlandóságot, és Németországot sokan már „a NATO elveszett tagállamának”, kiszámíthatatlan, sőt megbízhatatlan szövetségesnek nevezték.⁵ A döntő kérdés az, hogy Németország hajlandó-e, képes-e vezető szerepet vállalni Európában, és az Egyesült Államok szerepének csökkenésével meghatározó szereplővé válni a NATO-ban?

Ha elfogadjuk, hogy Németország önkorlátozó, a fegyveres erő használatától idegenkedő posztmodern társadalmi értékrendje és védelempolitikai hagyománya a fokozatos átalakulás, „nyitás” ellenére még ma sem teszi lehetővé a franciához vagy brithez hasonló hagyományos nagyhatalmi, réalpolitikai szerepvállalást, és azt vizsgáljuk, hogy Németország az elmúlt években miként járult hozzá Európa biztonságához, így például a NATO védelmi képességeihez és válságkezelő tevékenységéhez, a kép korántsem ilyen sötét. A német szerepvállalás a nemzetközi válságkezelő műveletekben túlnyomóan NATO-fókuszú volt,⁶ és bár a líbiai műveletekből látványosan kivonta magát, eközben Afganisztánban pótlólagos képességeket telepített, és még 2014 elején is, amikor a nemzetközi csapatkivonások javában zajlottak, a harmadik legnagyobb kontingenst tartotta fenn.⁷ Ezt az elkötelezettséget igyekezett jelezni Angela Merkel akkor is, amikor a szövetséges államok közül elsőként ajánlott fel csapatokat⁸ az ISAF-et követő Resolute Support-művelethez. E tekintetben is kérdéses marad, hogy az Afganisztánban felszabaduló német erőket a továbbiakban mely térségben, milyen feladatkörre és mandátummal fogják alkalmazni? (A külpolitikai diskurzusban megjelent például az ENSZ-szerepvállalás kibővítése.)

Ezzel egyidejűleg a német védelempolitika mozgásterét jelentősen szűkíti a Bundeswehr 2010-ben megkezdett reformfolyamata, ami a gyakorlatban teljes haderőmodell-váltást és a nemzetközi ambíciószint, valamint az ehhez tartozó személyi állomány és eszközpark megnyirbálását is jelentette.⁹ Ráadásul a válság időszakában részleges megoldási lehetőségnek tekintett többnemzeti képességfejlesztés terén – amely a genti kezdeményezés (*pooling & sharing*) kapcsán 2010-ben még német támogatással indult (volna) be Európában – a forráshiányon túl a bizalmi válság is komoly problémákat okozhat. Ugyanis amennyiben a szövetséges államok nem látják biztosítottnak a német együttműködést, nem is alakítanak ki közös struktúrákat, képességeket a német haderővel. A következő évek döntő kérdése a NATO európai tagállamainak körében így nem általánosságban a

4 Lásd például Heisbourg, Francois – Ischinger, Wolfgang – Robertson, George – Schake, Kori – Valasek, Tomas: *All Alone? What US Retrenchment Means for Europe and NATO*. Center for European Reform, 2012. 46–60. o.

5 Burns, R. Nicholas – Wilson, Damon M. – Lightfoot Jeff (ed.): *Anchoring the Alliance*. ACUS, 2012.

6 *Einsatzzahlen – Die Stärke der deutschen Einsatzkontingente*. Bundesministerium der Verteidigung, 2014. 01. 17.

7 *ISAF Facts and Figures*. *nato.int*, 2014. 01. 15.

2014. november elején, amikor a nemzetközi erők létszáma 28 360 főre csökkent, Németország továbbra is a negyedik legnagyobb kontingenst (1318 fő) tartotta Afganisztánban. *ISAF Placemat* *nato.int*, 2014. 11. 07.

8 Gebauer, Matthias: *After ISAF: Germany Commits Troops for Post-2014 Mission*. *spiegel.de*, 2013. 04. 19.

9 Csiki Tamás: *Német haderőreform, 2010–2011*. *Nemzet és Biztonság*, 2011. 4. sz. 52–65. o., illetve Csiki Tamás: *A német védelempolitika régi-új alapjai és felépítménye*. *SVKI Elemzések*, 2012/1.

vezető szerep, hanem az érdemi német szerepvállalás biztosításának dilemmája marad, amely két tényezőn, a német politikai hajlandóságon és az átalakulóban lévő katonai képességeken nyugszik majd. 2014 őszén mindkettőt illetően láthatunk pozitív és negatív jeleket egyaránt.

A német biztonságfelfogás jellemzői

A második világháborút követően gyökeresen új alapokra helyezett német biztonságfelfogás és védelempolitika az önkorlátozás jegyében három elemre épült: az antimilitarizmusra, a multilateralizmusra és a Nyugathoz kötődő integrációra.¹⁰ A háborús traumából újjáépülő Európa, középpontjában a megosztott Németországgal, a hidegháború évtizedei alatt mindvégig igyekezett ezt a meggyőződést erősíteni, és miközben a Szovjetunió elleni területvédelem céljával létrejött az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, majd ahhoz a Német Szövetségi Köztársaság is csatlakozott 1955-ben, a német társadalomba mélyen beágyazódott a katonai erő alkalmazásával mint a külpolitika eszközével szembeni szkepticizmus. Magával a nemzeti haderővel kapcsolatban is sajátos, a civil társadalomba mélyen integrált „egyenruhás állampolgárok” képét alakították ki célként.¹¹ Ennek megfelelően az 1990-es évekig (amikor az első békeműveletekben való részvétel jogszerűségét alkotmánybírói döntésnek kellett megerősítenie) a katonai erő bárminemű külföldi alkalmazását elutasította a német társadalom és politika, a fegyveres erőket pedig teljes mértékben defenzív jelleggel, területvédelmi feladatokra fejlesztették.

Az ezt követő években – az európai válságkezelő ambíciók erősödésével párhuzamosan – a kontinens gazdaságilag legerősebb, népesség tekintetében (Oroszországtól eltekintve) legnagyobb országával szemben is változtak az „elvárások”: nagyobb önállóságot, fokozottabb felelősségvállalást, a NATO-n belül nagyobb arányú teherviselést vártak a szövetséges államok, aminek a német társadalom a német „külön út” (*Sonderweg*) jegyében csak igen mérsékelten akart megfelelni. Végül a szövetségesi szolidaritás vált az újraegyesítés utáni Németország átalakuló védelempolitikájának új elemévé, amit az 1999-es koszovói légi háborúban vállalt első harci feladatok is jeleztek. Ezzel azonban a katonai erő használatához kapcsolódó erős önkorlátozó attitűd nem szűnt meg, sőt napjainkig meghatározó hatást gyakorol a német külpolitikai döntésekre – mint azt a líbiai, szíriai és mali válság kapcsán is láthattuk, és amit Guido Westerwelle (akkori) német külügyminiszter 2013 májusában „a katonai önkorlátozás kultúrájának” nevezett.¹²

A német lakosság biztonságérzetéről a Bundeswehr Társadalomtudományi Kutatóintézete által legutóbb 2010-ben elvégzett átfogó felmérés adott képet.¹³ Ebből kiderült, hogy a német lakosság leginkább a globális környezeti változásoktól (71%), valamint a szociális biztonság megrendülésétől (57%) tartott. A németek nagy többsége pedig (89%) összességében biztonságban érezte magát (12% teljes biztonságban, 43% biztonságban,

10 Werkner, Ines-Jacqueline: *Wehrpflicht and Zivildienst – Bestandteile der politischen Kultur? BPB: Aus Politik und Zeitgeschichte*, 2011/48.

11 *Innere Führung und Staatsbürger in Uniform. bundeswehr.de*, 2014. 01. 15.

12 Weiss, Maurice: *German Foreign Minister: „A Military Solution Won't Yield Peace in Syria”*. *spiegel.de*, 2013. 05. 20.

13 *Sicherheits- und verteidigungspolitisches Meinungsklima in der Bundesrepublik Deutschland. Ergebnisse der Bevölkerungsbefragung 2010 des Sozialwissenschaftlichen Institut der Bundeswehr*. SOWI Forschungsbericht 94. 2010.

34% inkább biztonságban). A Bundeswehr megítélése a német társadalomban – egy 2013 augusztusában készült átfogó, reprezentatív kutatás¹⁴ adatai szerint – döntően pozitív: bel-földi tevékenységével a lakosság 85 százaléka, a külföldivel 71 százaléka elégedett, 77% pedig úgy véli, a haderő fenntartása fontos Németország számára. Ugyanakkor a társadalom jelentős része szkeptikus a katonai erő használatával szemben, és az elmúlt években csak kevesebb mint a harmada-fele támogatta a kül- és biztonságpolitikai aktivitást. Ezen belül is jól láthatóan elkülönül a civil humanitárius és segélyezési műveletek (90% feletti) és a harci műveletek (44 százalékos) támogatottsága.¹⁵

Amikor Horst Köhler korábbi államelnök 2008-ban a német nemzetközi szerepvállalás kapcsán bővebb tájékoztatást kért a Védelmi Minisztériumtól, azzal indokolta kérését, hogy fel kell kelteni a német lakosság figyelmét, mert az „barátságos érdektelenséggel” viszonyul a fegyveres erők tevékenységéhez. „Figyelmet, szolidaritást és hálát kellene éreznünk katonáink irányában” – mondta. „Szabadságunk és jólétünk külpolitikai feltételei még nem tudatosultak bennünk megfelelően, ezért nem figyelünk arra eléggé, hogy ezeket a feltételeket stabilan fenntartsuk.”¹⁶

Németország biztonságpolitikai alapküldetésű és stratégiai érdekei

A 21. század első évtizedében a Bundeswehr átlépett az észak-atlanti térség földrajzi határain, és részben túllépett a békeműveletekben való részvétel önkorlátozásán, amit a nemzeti védelempolitika szintjén 2003-ban új védelempolitikai irányelvek¹⁷ elfogadása szentesített. A dokumentum a korábbiakhoz képest két jelentős újítást rögzített. Egyrészt kimondta, hogy Németország biztonsága már nem értelmezhető kizárólagosan földrajzi határokhoz kötötten, területi kontextusban, és ehhez kapcsolódóan rögzítette, hogy a területvédelmi célokra fenntartott, nagyméretű, hagyományos haderő működtetése a korábbi formájában nem szükséges. Másrészt a védelempolitikai irányelvek tudatosították, hogy Németország területe ellen irányuló hagyományos katonai fenyegetés belátható időn belül nem alakul ki, ezzel szemben olyan aszimmetrikus fenyegetések jelentek meg – valószínűsíthető mozgalmak, nemzetközi terrorista szervezetek, valamint a tömegpusztító fegyverek ellenőrizetlen terjedése –, amelyek ellen az ország határain kívül is fel kell lépni.¹⁸ A földrajzi határokon történő átlépést indokolta a kommunikációs és ellátórendszerek, kereskedelmi útvonalak biztonságának garantálása is. Az ezt követően 2006-ban elfogadott Fehér Könyv¹⁹ tovább erősítette a nemzetközi válságkezelés feladatrendszerét,

14 *Ergebnisse der Bevölkerungsumfrage 2013 zum Image der Bundeswehr sowie zur Wahrnehmung und Bewertung des Claims „Wir. Dienen. Deutschland.”* Zentrum für Militärgeschichte und Sozialwissenschaften der Bundeswehr. Forschungsbericht, 2013.

15 *Bevölkerungsumfrage 2005: Repräsentative Befragung zum sicherheits- und verteidigungspolitischen Meinungsbild in Deutschland.* SOWI Ergebnisbericht, 2005.

16 Bundeswehr: Köhler fordert mehr Aufklärung über Auslandseinsätze. *spiegel.de*, 2008. 11. 27.

17 *Verteidigungspolitische Richtlinien für den Geschäftsbereich des Bundesministers der Verteidigung.* Bundesministerium der Verteidigung, 2003.

18 Giegerich, Bastian: *Mugged by Reality? German Defense in Light of the 2003 Policy Guidelines.* DIAS, 2003.

19 *Weissbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr.* Bundesministerium der Verteidigung, 2006.

és egy ennek megfelelő mozgékonyabb, nagy távolságra is telepíthető és ott fenntartható egységekkel is rendelkező haderő kialakítását tűzte ki célul.

A 2011 májusában kiadott új Védelempolitikai irányelvek²⁰ és A Bundeswehr átszervezése²¹ címmel megjelent miniszteri iránymutatás képezik azt a korábban hiányzó stratégiai alapot, ami tisztázza a nemzeti érdekeken alapuló, a multilateralizmus és a pacifizmus hagyományait követő, nemzetközileg aktív, de a korábbinál önállóbb német védelempolitika jelenét és jövőképét. Természetesen megmaradtak azok az alapértékek és érdekek, amelyek Németországot Európa szívében a béke, biztonság és stabilitás fenntartásán munkálkodó szövetségesek elkötelezett partnerévé tették az elmúlt évtizedekben. Ugyanakkor megjelentek a biztonsági környezet változásai, és még inkább tükröződik az a hangsúlyeltolódás, amit a Fehér Könyv kiadása óta eltelt időszak eredményezett.

A stratégiai értékelés korábban is megjelenő elemei – nemzetközi terrorizmus, tömegpusztító fegyverek proliferációja – mellett a biztonsági környezet több jellemzője és az ezekből eredő fenyegetések megnövekedett hangsúllyal jelentek meg a Védelempolitikai irányelvekben:

- kiszámíthatatlanság: „bármikor, rövid időn belül, komoly előjelek nélkül történhetnek olyan változások, amelyek gyors választ követelnek meg nagy földrajzi távolságokon átívelve”;
- hatalmi vákuumok: „a kockázatot ma nem az erőközpontok, hanem a gyenge vagy bukott államok hordozzák magukban”, amelyek hatásmechanizmusukon keresztül a kihívások és fenyegetések széles körének biztosíthatnak táptalajt: polgárháború, regionális destabilizáció, humanitárius válságok, szélsőséges mozgalmak, migráció (menekültek), szervezett bűnözés, terrorizmus;
- globális összeköttetések: a fejlett technológia és az információ gyors terjedése „egyidejűleg hordoz magában nagy lehetőségeket és veszélyeket”: mobilizáló erőként hathatnak a demokratikus mozgalmaknál, ugyanakkor állami és nem állami szereplők, szélsőséges mozgalmak is felhasználhatják politikai-gazdasági manipulációra;
- sebezhető ellátórendszerek: a természeti erőforrások és nyersanyagok szűkösségéből eredő ellátási nehézségek, a piacokhoz való hozzáférés és a globális kereskedelmi útvonalak biztonsága; „a közszférát és magánszférát egyaránt működésben tartó kritikus infrastruktúrák elleni gyors és előre nem jelezhető (kiber)támadások, melyek eredetét és motivációját szinte lehetetlen felderíteni”.

Ezekből jól látható, hogy a német stratégiai érdekek az ország gazdasági hatalomként való önazonosulásából táplálkoznak, és elsősorban azokra a tényezőkre fókuszálnak, amelyek egy posztmodern, exportorientált, a nyersanyagokhoz és nemzetközi piacokhoz való zavartalan hozzáférést igénylő hatalom számára kulcsfontosságúak, nem pedig egy klaszszikus hatalmi politikát folytató nagyhatalom számára.

Itt fontos jeleznünk azt is, hogy milyen erős a német védelempolitika kötődése a nemzetközi jughoz és a beavatkozások legitim megalapozottságához. A német nemzetközi válságkezelő szerepvállalás elmúlt két évtizedében több, a szövetséges államok körében

20 *Verteidigungspolitische Richtlinien. Nationale Interesse wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten.* Bundesministerium der Verteidigung, 2011. 05. 18.

21 *Eckpunkte für die Neuausrichtung der Bundeswehr.* Bundesministerium der Verteidigung, 2011. 05. 27.

erősen vitatott döntést is láthattunk, amelyeket általában nem ebből a megközelítésből szoktak értelmezni. A legutóbbi ilyen példánál maradva: a német nyelvű szakirodalmon kívül máshol nem érte el a szakértők ingerküszöbét a líbiai távolmaradás valós oka – mert ennek elsődleges oka egyébként nem geopolitikai vagy katonai volt, sőt nem is csupán a „hagyományos” német visszafogottságban gyökerezik. Az ok egyszerű: a német politikai vezetés nemzetközi jogilag „rosszul megalapozottnak” látta a beavatkozást. Nem arról van szó, hogy a pozitív ENSZ BT-döntés nemzetközi jogi értelemben ne lenne elég (hiszen az önvédelemhez való jogon kívül ez jelenti egy ország belügyeibe való külső beavatkozás egyetlen legitim módját), hanem arról, hogy a nemzetközi közösség – francia és brit vezetéssel – az ENSZ által 2001-ben elfogadott „védelem felelősségének elvét” (*responsibility to protect* – R2P) hozta fel a beavatkozás szükségességének alapjaként. A „Nyugat” azzal érvelt, hogy a líbiai civil lakosságot saját kormányával szemben kell megvédeni (ami sok tekintetben valóban helytálló volt). Ugyanakkor a német politikai vezetés nem volt meggyőződve arról, hogy a francia és brit kardcsörtetést éppen emberi jogi és humanitárius szándék motiválja, sokkal inkább egy líbiai kormányváltás (a Kadhafi-rendszer helyére új politikai vezetés állításának) szándéka. Így nem adtak hitelt a Németország számára egyébként igen nagy legitimitással bíró védelem felelőssége elvét hangoztató érveknek, és természetesen nem támogathatták a katonai intervencióra vonatkozó javaslatot. A „szövetségesek” ellen szavazás nem volt politikailag elképzelhető a BT-ben; a tartózkodás pedig magában foglalta volna, hogy Németország elfogadja a beavatkozás *tényét*. Ám mivel az egész ügyet az R2P „kiforgatásaként” értékelték, a német nagykövetet arra utasították, hogy ne vegyen részt a szavazáson, ezzel morálisan is távol maradva az ügytől. Természetesen a realista nézőpontból értékelő, a német stratégiai gondolkodást csak felületesen ismerő szakértők sehogy sem tudták értelmezni a helyzetet, a német fél pedig volt annyira „kulturált”, hogy nyíltan nem mutatott rá a szövetséges államok általuk valósnak vélt céljaira és az egész ügy visszásságaira.²²

22 Bizonyos párhuzamot az iraki háború esetével is láthatunk, azzal a különbséggel, hogy akkor nem az R2P nemzetközi jogelvére, hanem egy látványos, de konstruált érv – az iraki tömegpusztító fegyverek fenyegetése – jelentette a nyugati beavatkozás alapját. Irak esetében a katonai beavatkozástól való távolmaradás volt a német döntés, ami ugyancsak komoly kritikát váltott ki a szövetséges országok részéről. Ha még visszább tekintünk a harmadik ilyen vitatott helyzetre, a NATO koszovói beavatkozására, az ENSZ BT felhatalmazása nélküli német részvételt leginkább azzal indokolja a német szakpolitika, hogy még 1998 végén sem hitte volna a német politikai vezetés, hogy a rambouillet-i megállapodás betartását erővel kell kikényszeríteni, és a válság olyan mértékben eszkalálódik, mint ahogy történt. Így egyáltalán nem készültek arra, hogy érintettek lennének bármiben – viszont amikor a válság bekövetkezett, nem rendelkeztek B-tervvel, így amennyiben nem kívántak végignézni egy újabb szrebrenicai eseménysort Koszovóban, nem volt más választás, mint a gyors katonai beavatkozás támogatása, sőt az események földrajzi közelsége miatt az abban való részvétel. A koszovói értékelést a Bundeswehr Hamburgi Egyetemén oktató Univ.-Prof. Dr. August Pradetto vázolta Wolfgang Ischinger korábbi külügyi államtitkár személyes beszámolójára alapozva az *Interventionen und deutsche Verantwortung – die Auslandseinsätze der Bundeswehr!* című előadásában. Elhangzott: Österreichisches Institut für Internationale Politik, Bécs, 2014. november 14.

Németország nemzetközi ambíciói: Európa vezető hatalma vagy kiszámíthatatlan partner?

A nem katonai elemekre fókuszáló fenyegetettség-percepció az önkorlátozó (kül)politikai hagyománnyal párosulva²³ mára azt eredményezte, hogy Németország részvétele valamely – akár ENSZ-mandátummal rendelkező – nemzetközi válságkezelő műveletben bizonytalanná, eseti jellegűvé vált. Ez a kiszámíthatatlanság az, ami valamennyi szövetséges állam részéről nyílt és élénk kritikát vált ki, legyen szó akár a műveleti szerepvállalásról (Líbia), közös műveleti részvételről (nemzeti korlátozások Afganisztánban) vagy többnemzeti képességfejlesztési programokról (*Smart Defence, Pooling & Sharing*). A nemzetközi kritika kulcseleme az, hogy Németország gazdasági hatalomként (*geo-economic power*) és nem geopolitikai szereplőként (*geopolitical actor*) viselkedik,²⁴ és lehetőségeihez képest nem járul hozzá kellő mértékben a nemzetközi biztonság és stabilitás fenntartásához.

Az Egyesült Államok Atlanti Tanácsa 2012-ben éles kritikájának adott hangot,²⁵ mely szerint Németország előtt ma az a dilemma áll, hogy megteszi-e a következő lépést a „normalizálódás” útján, és geopolitikai értelemben is valódi nagyhatalommá, Európa politikai vezetőjévé válik, az ehhez szükséges katonai hatalommal, vagy visszautasítja a nagyobb felelősségvállalást, és nem kíván Európa relatív súlyvesztése ellen tenni, csupán élvezi a nyitott globális piacgazdaság előnyeit. Ehhez hozzátartozik az is, hogy nemcsak Európa marad gyengébb Németország komolyabb szerepvállalása nélkül, hanem Európa súlya is csökken a NATO-n belül, sőt a szövetség egésze veszít képességeiből. Nem véletlen, hogy amikor többnemzeti képességfejlesztési programok mögé kellene állni, Németország politikai és gazdasági súlyát, vezető szerepét sokan hiányolják. A helyzetet jól szemléltette Radosław Sikorski lengyel külügyminiszter, aki 2011 novemberében a lengyel–német kapcsolatokról a következőképpen nyilatkozott: „Talán az első lengyel külügyminiszter vagyok a történelemben, aki azt mondja: kevésbé félek Németország hatalmától, mint Németország tétlenségétől.”²⁶ Michael Inacker, a vezető német gazdasági napilap, a *Handelsblatt* főszerkesztő-helyettese 2014 elején publikált kritikai értékelésében pedig egészen odáig ment, hogy „Németország a nemzetközi elszigetelődés útján halad.”²⁷

A Németországgal kapcsolatos kritikák okát az ország „normalizálódásával” szemben álló három, a német védelempolitikai gondolkodásban rejlő belső ellentmondásban kell keresnünk. Ezek: a stratégiai jövőkép, a NATO szerepével kapcsolatos jövőkép, valamint a stratégiai konszenzus hiánya.

A stratégiai jövőkép hiánya abból adódik, hogy a hidegháború időszakában a szoros nyugati integráció által a kezdetektől úgy tervezték a (nyugat-)német védelempolitikát, hogy ne csak a katonai erő alkalmazására épülő külpolitikai ambíció hiányozzon, hanem

23 Bővebben lásd Schreer, Benjamin: *The Reluctant Ally? Germany, NATO and the Use of Force*. In Haaland Matlary, Janne – Petersson, Magnus (eds.): *NATO's European Allies: Military Capability and Political Will*. Palgrave MacMillan, 2013, 161–177. o.

24 Kundnani, Hans: *Germany as a Geo-economic Power*. *The Washington Quarterly*, 2011, No. 3. 31–45. o.

25 Burns, R. Nicholas et al.: i. m.

26 Spiegel Interview with Polish Foreign Minister: 'We Want to See the Euro Zone Flourish'. *spiegel.de*, 2012. 05. 16.

27 Inacker, Michael J.: *Deutschland, allein zu Haus. Aussenpolitisch bewegt sich Berlin in eine neue internationale Ein-samkeit*. *Internationale Politik*, 2014, No. 1. 120–127. oldal

a fegyveres erők alkalmazásához szükséges stratégiai szint és stratégiai gondolkodás is. Így csak az 1990-es években kezdődött a stratégiai ambíciók kialakítása, de ez a lassú, gyakorlatilag a német stratégiai kultúra megváltoztatását megkövetelő folyamat még mindig töredékes, belső ellentétektől terhes. Nem segíti elő a változást a védelempolitikai szakmai-társadalmi vita hiánya sem. Ezt a belső ellentmondást jól szemlélteti, hogy miközben az ország nemzetközi gazdasági és politikai súlyának megfelelően az ENSZ BT állandó tagságára is pályázna, e terveket a gyakorlatban nem támasztja alá hiteles szerepvállalás, mint azt Líbia vagy Szíria kapcsán is láthattuk. 2014 eseményei ezt annyiban árnyalják, hogy az ukrán válságban játszott közvetítő szerepet mindenhol üdvözölték – még ha akadtak is olyanok, akik vehemensebb reakciókat vártak volna –, és bár az Iszlám Állam elleni fellépésben közvetlen katonai (harci) szerepet egyértelműen nem kíván vállalni, humanitárius és katonai segítekkel hozzájárult a nemzetközi erőfeszítésekhez.

A NATO szerepével kapcsolatos jövőkép hiányát az erős kritikai hangvételéről is ismert szakértő, Julien Lindley-French igen képletesen úgy jellemezte, hogy Németország „stratégiai sötét lyuk a NATO szívében”.²⁸ Azaz nem csupán a német védelempolitikai elit nem fogalmaz meg stratégiai javaslatokat arra reagálva, hogy az Egyesült Államok figyelmé fokozatosan Ázsia felé fordul („post-American NATO”), és Európa államainak nagyobb szerepet kellene vállalniuk a kontinens és a szomszédos térségek biztonságának és stabilitásának szavatolásában, de a szövetségesek által megfogalmazott javaslatokra sem reagál érdemben. Németország egyértelműen nem kívánja átvenni az Egyesült Államok „kezdeményező és vezető” szerepét Európában, sőt láthatóan elég visszafogott a szakmai-politikai vita arról, hogyan kellene reagálnia ezekre a folyamatokra.

Az elmúlt években látványosan „status quo hatalomként” lehetett meghatározni Németország szerepét, amely elégedett az aktuális helyzettel, és lényegében nem kíván változtatni azon.²⁹ A szövetséges államok legnagyobb meglepetésére nem láthattunk érdemi német javaslatot a stratégiai koncepció kidolgozásának és egyeztetésének folyamatában sem, amikor a német védelempolitikai döntéshozók nemcsak mások javaslatait ellenezték, de azt is elmulasztották, hogy saját javaslatokkal álljanak elő. (Az elmúlt évben egy német kezdeményezés öltött testet és került alkalmazásra is a NATO által: az úgynevezett „keret-nemzet-koncepciót” – lásd lejjebb – formálisan a newporti csúcstalálkozón fogadták el.) Emellett a NATO számos „szakpolitikai kérdésében” sajátos álláspontot alakítottak ki, sok esetben komoly kritikát váltva ki:

- Bár Németország elvben továbbra is támogatja a „nyitott ajtók politikáját”, de – ahogy Tobias Bunde rámutat – eddig azt is egyértelművé tette, hogy azokon senki ne akarjon belépni. A NATO bővítése Németországban a newporti csúcstalálkozóhoz közeledve sem volt téma, függetlenül attól, hogy a chicagói csúcstalálkozót Hillary Clinton volt amerikai külügyminiszter azzal zárta, hogy „legközelebb bővítési csúcsra kerül sor”.³⁰ Ez az álláspont nem is annyira Grúzia vagy Ukrajna kapcsán volt problémás, hiszen ezen államok esetében a NATO-csatlakozás egyáltalán nem

28 *Report on Wilton Park Conference 1011: The Transatlantic Strategic Partnership in a Globalised World*. 2010. 03. 05–07. 6. o.

29 Bunde, Tobias: *Has Germany become NATO's „Lost Nation”? Prospect for a Reinvigorated German NATO Policy*. American Institute for German Contemporary Studies, 2013. 12. 06.

30 Uo.

aktuálpolitikai kérdés, hanem a Balkán államai (Montenegró, Macedónia, Bosznia-Hercegovina) esetében, bár itt is látványos különbségekről van szó.

- A bővítés mellett ugyancsak konzervatív a német álláspont a globális partnerekkel kapcsolatban, ugyanis a már a chicagói csúcstalálkozó előtt napvilágot látott nyilatkozatok alapján ellenzik a „globális NATO” kialakítását, és a szövetség szerepvállalását a szűken vett euroatlanti térségre kívánják fókuszálni.³¹ Mint láthattuk, a 2014. szeptemberi csúcstalálkozón a szövetség áthidaló megoldást fogadott el a globális partnerállamoknak szóló Partnerségi Interoperabilitási Kezdeményezés formájában, de a partnerkapcsolatok ennél mélyebb intézményesítésére nem került sor.³²
- Ehhez képest ugyancsak markáns percepcionális különbséget láthatunk a kelet-közép-európai államok többségével szemben Oroszország szerepét illetően, amelyet a német védelempolitika még az ukrán válság kézzelfogható tanulságai ellenére is csak partnerként hajlandó (bár ma már óvatosabban) kezelni. (Ma már abszurdnak tűnhet, hogy a német védelempolitika egykori meghatározó alakjai 2010-ben Oroszország NATO-tagságának felvetését propagálták.³³) Mindenesetre az ukrán – akkor még belpolitikai – válság kirobbanásának idején jelzésértékű volt, hogy a NATO Reagáló Erők 2006 óta legnagyobb hadgyakorlatán, a *Steadfast Jazz*-en³⁴ 2013 novemberében a 6000 fős szövetségi részvétel mellett Németország 55 fővel (!) képviseltette magát (míg Franciaország 1200, Lengyelország 1000 fővel).³⁵ Az összesen 17 kisebb-nagyobb gyakorlatból álló sorozat lettországi és lengyelországi helyszínein területvédelmi, összhaderőnemi műveleti forgatókönyvre építő hadgyakorlaton való minimális német részvétel szimbolikus jelentőségű volt Oroszország irányában. Bár az Oroszországhoz fűződő viszonyt valamelyest átalakította a 2014 februárjától kibontakozó ukrán válság (lásd lejjebb), Németország mindig, megkérdőjelezhetetlenül és határozottan kiállt az egyértelmű politikai megoldás mellett, elkötelezte magát a közvetítő szerep mellett, és diplomáciai-politikai súlya mellett gazdasági érdekérvényesítési eszközeit is hajlandó volt mozgósítani. Azt azonban mindvégig igyekezett elkerülni még a NATO-n belül is, hogy az orosz akciók elítélése és a szövetség kollektív védelmi és reagálási képességének megerősítése katonai fenyegetésbe csapjon át.
- Az elmúlt évek egyértelműen legélesebb kritikáját és a szövetséges államok csalódását a ma már az aktuálpolitikai események által jótékonyan háttérbe szorított líbiai válságkezeléstől való távolmaradás váltotta ki.³⁶ Ezzel kapcsolatban nem csupán azt

31 Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Dr. Angel Merkel zum NATO-Gipfel vor dem Deutschen Bundestag am 26. März in Berlin. *bundesregierung.de*, 2009. 03. 26.

32 Csikó Tamás – Tóth Péter – Varga Gergely: A NATO walesi csúcstalálkozásának napirendje és értékelése. *Nemzet és Biztonság*, 2014. 4. sz. 123. o.

33 Volker Rühle egykori német védelmi miniszter, Klaus Naumann, a Bundeswehr korábbi főszemlélője és a NATO Katonai Bizottságának egykori elnöke, Frank Elbe, a Német Külügyminisztérium Tervezési Bizottságának egykori elnöke, aki Indiában, Lengyelországban és Svájcban is nagyköveti tisztséget töltött be, valamint Ulrich Weisser, a Német Védelmi Minisztérium Tervezési Bizottságának egykori elnöke. Lásd *Open Letter: It's Time to Invite Russia to Join NATO*. *spiegel.de*, 2010. 03. 08.

34 Allied Command Operations: *Exercise Steadfast Jazz 2013*. *nato.int*, 2014. 01. 16.

35 Dempsey, Judy: *What NATO's Steadfast Jazz Exercises Mean for Europe*. Carnegie Europe, 2013. 10. 31.

36 Ischinger, Wolfgang: Germany after Libya: Still a Responsible Power? In Heisbourg, Francois et al.: i. m. 45–60. o.

vetették a német politikai vezetés szemére, hogy sem a szövetségi szolidaritásnak, sem a műveleti részvétel kívánalmainak nem tettek eleget, növelve így a részt vevő tagállamok terheit, de azt is, hogy a német távolmaradás még inkább megosztotta a szövetséget, gyakorlatilag szabállyá (és nem kivétellé) téve az *ad hoc* koalíciókat a műveleti szerepvállalásban. Ez az eset (bár más olvasata is van)³⁷ a Németország által a nemzetközi béke, biztonság és stabilitás fenntartása, az emberi jogok védelme érdekében vallott szerepvállalásnak a látványos kudarcaként is értelmezhető volt.

- A következő jelentős válság – Szíria – hasonló, csak kevésbé látványos kritikára adott okot. Ebben az esetben Németország még azt is visszautasította, hogy az Észak-atlanti Tanács napirendjére kerüljön a válság kezelésének problémája, amit több szövetséges állam úgy értékelt, hogy a német fél – amennyiben ez szükséges a nemzetközi szerepvállalás elkerüléséhez – nem használja a NATO-t politikai fórumként az egyeztetésre, ami mind a szövetség működésének, mind a német multilateralizmus gyakorlatának ellentmond.³⁸

Az átfogó német stratégiai jövőkép, ezen belül pedig a NATO szerepével kapcsolatos elképzelések hiányának hátterét a politikai és társadalmi stratégiai konszenzus – már fent is jelzett – hiánya képezi. E konszenzushiányban a katonai erő használatához fűződő attitűd – a nagyobb nemzetközi szerepvállalás követelménye és a társadalmi-politikai akarat hiánya között feszülő ellentét – két gyakorlati aspektusban is megjelenik. Egyrészt „koncepcionálisan” jól érzékelhető, hogy a Védelmi Minisztérium által 2011-ben kialakított Védelempolitikai irányelvek célkitűzései, ambíciói és a kormány, valamint a német társadalom céljai között jelentős a különbség, ami valószínűvé teszi, hogy az irányelvek nem bírnak teljes körű, összkormányzati támogatással, ezáltal megvalósításuk is nehezebb. Másrészt a német védelempolitikának a „gyakorlatban” két erős, fékező tényezővel is meg kell birkóznia: a védelempolitikai döntéshozatal a Bundestag erős kontrollja miatt csak lassan, nehézkesen és bizonytalan kimenettel képes reagálni a válságok kezelésére³⁹ („a parlamentnek van hadserege, nem az országnak”), miközben a műveletek finanszírozása teljes egészében a védelmi költségvetést terheli, ami ugyancsak szűkíti a mozgásteret.

A puding próbája: ukrán válság, NATO-csúcstalálkozó és az Iszlám Állam

Az év eleji hangzatos bejelentéseket az elmúlt hónapok eseményei tükrében – és a már bemutatott stratégiai trendek és folyamatok alapján – érdemes értékelnünk, ugyanis 2014-

37 Csiki Tamás – Gazdik Gyula – Molnár Ferenc – Tálás Péter – Türke András – Varga Gergely: *A líbiai beavatkozás motívációi és nemzetközi megítélése. SVKI Elemzések*, 2011/4. 13–14. o.

38 *Report on Wilton Park...* i. m. 6. o.

39 A német szakértőkkel folytatott konzultáció ezt árnyalja annyiban, hogy egyrészt technikai értelemben a döntéshozatal folyamata nem bonyolult, azaz elvben lehetne „gyors” (1-2 napos) is, pusztán a szükséges politikai támogatást kell biztosítani, másrészt pedig a gyakorlat azt mutatja, hogy a Bundestag soha nem szavazott valamely műveletben való részvétel ellen. Sokkal inkább érezhető olyan belpolitikai kritika, mely szerint, amennyiben az aktuális német kormány ellenzi a részvételt valamely nemzetközi műveletben, azt a nyilvánosság számára az alkotmányos korlátokkal indokolja, a távolmaradást pedig „a parlamentre keni”. A kérdés szakértői vitája és a parlamenti felhatalmazás folyamatának átgondolása a lehetséges reformra tekintettel már elkezdődött. Lásd például Brose, Ekkehard: *Parlamentsarmee und Bündnisfähigkeiten. SWP Studie*, 2013/18.

ben három feladat – az ukrán válság kezelése, a newporti NATO-csúcstalálkozó és az Iszlám Állam előretörése – is komoly kihívások elé állította a német biztonság- és védelempolitikát.⁴⁰

Az ukrán válság esetében Németország Európa politikai és gazdasági vezetőjeként volt képes fellépni, amit nemcsak az ország súlya, hanem az Oroszországgal ápolott stratégiai kapcsolata is alátámasztott. Ennek megfelelően a német külpolitika – megőrizve a nemzetközi jogi normák és gyakorlat betartásához kapcsolódó elvárásait Oroszországgal szemben – folyamatosan a diplomáciai, tárgyalásos megoldás és a politikai rendezés szószólójaként lépett fel, eszközei között pedig – felsorakoztatva az EU tagállamainak támogatását is – a fokozatosan súlyosbodó gazdasági szankciókat szerepeltette. Akkor is, amikor a kelet-közép-európai tagállamok közül több – elsősorban a balti államok és Lengyelország – komolyabb ellenlépésekre, akár az ukrán válságba történő beavatkozásra szólított fel, Németország megőrizte visszafogottságát, és stratégiai súlyát latba vetve az időigényesebb, de kevesebb kockázattal és mérsékelt, a szövetséges államok között megszólító károkozással járó gazdasági szankciók elfogadása és fenntartása mellett döntött. Ez a gyakorlat jól illeszkedik a német szerepvállalás korábban bemutatott jellemzőihez. Berlin egyben képes és hajlandó volt betölteni azt a szerepet, amit Európában elvártak tőle. (A válságkezelés ilyenét megközelítésének eredményességét az ukrán válság végkifejlete alapján tudjuk majd megítélni. Az orosz gazdaságra gyakorolt negatív hatást már látjuk, a

kérdés az, hogy a putyini külpolitika mennyiben írja felül a gazdasági-társadalmi racionalitást Oroszországban. A visszafogottság mellett szól az a hangsúlyos érv, hogy Európának stratégiai szinten és távlatban nem érdeke Oroszország elidegenítése, és különösen nem érdeke a konfliktus kiélezése vagy eszkalálása.)⁴¹

A NATO walesi csúcstalálkozója ugyancsak elválaszthatatlanul összefonódott az ukrán válság kezelésével, hiszen emiatt került ismét a szövetség napirendjének élére a kollektív védelem, a szövetséges erők reagálási képességének megerősítése. Ez magában foglalta a döntést NATO-erők rotációs alapon történő kelet-közép-európai telepítéséről is, miközben látványosan erősödött a

A **keretnemzet-koncepció** alapja az a felismerés, hogy a drasztikusan megnőtt forrásigény következtében ma már a legnagyobb európai államok sem képesek teljes képességspektrumot fenntartani és továbbfejleszteni haderőikben – a kisebbekről nem is beszélve. Ezt kívánja orvosolni a német javaslat, ami a specializáció és többnemzeti együttműködés korábról is ismert megoldásait fogalmazza újra a NATO keretében. Eszerint egyes nagy tagállamok alapvető stratégiai képességeket biztosítanak és fejlesztenek, míg a kisebb tagállamok a hiányzó részképességeket, területeket fedik le, és a szövetségesek fegyveres erőiket közösen, közös műveleti parancsnokság alatt alkalmazhatják. A newporti zárónyilatkozat 67. pontja értelmében Németország vezetésével 10, Nagy-Britannia vezetésével 7, Olaszország vezetésével pedig 6 tagállam képez ilyen csoportot.

40 Tegyük hozzá, a látványos üzenet azzal is összefüggött, hogy 2013 őszén új kormány állt fel, amelynek ez volt az első, nagy láthatóságot biztosító nemzetközi lehetősége, hogy megmutassa magát, így érdemes árnyaltan kezelni az elhangzottak mögötti valós tartalmat – mint azt a gyakorlat is alátámasztotta.

41 Érdekesképpen tegyük hozzá, hogy 2014 őszén felmerült egy német vezetésű EBESZ-misszió felállítása, amelynek feladata a kelet-ukrajnai tüzszünet felügyelete, a humanitárius segélyek biztosítása és a választások felügyelete, összességében a békefenntartás és stabilizáció lett volna. Ez esetben is egyetlen döntő kritérium teljesülését várta el a német vezetés: ENSZ BT-felhatalmazást. Mivel ez – az orosz érintettség miatt érthető okból – nem született meg, a misszió ötlete gyorsan hamvába holt.

szövetség „erődemonstrációja” a térségben: hadgyakorlatok sora, a balti államokba telepített NATO-erők és többek között Barack Obama elnök tallinni látogatása jelezte, hogy a szövetség politikai és katonai kohéziója „régii fényében” ragyog. Németország e téren követte az eseményeket, de csupán visszafogott szerepet vállalt az „erődemonstrációban”. Ennek egyik oka az ukrán válság kezelésével kapcsolatban fent bemutatott megközelítés, a másik a Bundeswehr reformja során éppen szeptemberben napvilágot látott hiányosságok a Bundeswehr (elsősorban a légierő) hadrafoghatóságát illetően.⁴² Így a NATO-csúcshoz lényegében csupán egy – kevésbé látható – német háttérű ügy kapcsolódott, az említett keretnemzet-koncepció elfogadása.

Az év harmadik meghatározó kérdése az Iszlám Állam szíriai és iraki előretörése volt, ami Németországot a nemzetközi és regionális biztonság nyilvánvaló következményei mellett saját török és kurd bevándorló háttérű kisebbsége miatt is érintette. Ez esetben a várható, racionális és visszafogott német megoldás született: politikai szinten és katonai téren semmilyen közvetlen nemzetközi beavatkozást nem támogatnak ENSZ-felhatalmazás nélkül, viszont humanitárius téren és közvetetten támogatják a helyi kurd erőket az Iszlám Állam elleni harcukban. Ennek megfelelően szeptember végéig Németország 36 tonna humanitárius segélyt, 30 harckocsi-elhárító rakétát és hordozható harckocsi-elhárító rakétaindító állványokat, 16 000 gépkarabélyt, valamint 8000 pisztolyt küldött az Észak-Irakban és Észak-Szíriában az Iszlám Állam erői ellen harcoló kurdoknak.⁴³ Ezt követően októberben 40 ejtőernyős kiképző érkezett Irakba, akik az iraki haderő kiképzésében vesznek részt annak érdekében, hogy a júniusban látottnál acélosabb ellenállást legyenek képesek kifejteni a szélsőséges iszlamistákkal szemben.⁴⁴ El kell ismernünk, ez utóbbi már meghaladja a „megszokott” német visszafogottságot – Tobias Borck, a RUSI elemzője egyenesen „igazi meglepetésnek” nevezi⁴⁵ –, azonban ennek is megvolt a maga oka. A német katonai és politikai vezetés belátta, hogy a szövetséges légicsapások igen korlátozott és csak időszakos eredményt lesznek képesek elérni, jelentős európai (vagy amerikai) szárazföldi erők telepítése pedig szóba sem jöhet, így nincs más lehetőség, mint a térségben az egyetlen eddig még megbízható szövetségest, a kurdokat segíteni, hogy helyi szárazföldi erőikkel szorítsák vissza a szélsőséges iszlamistákat. Tekintettel arra, hogy a teljes tétlenség hasonlóképpen nehezen magyarázható opció lenne, ezt a megoldást tekinthetjük a „legkisebb rossznak”.

42 Lásd például: *So marode ist die Bundeswehr. sueddeutsche.de*, 2014. 09. 24.; *Marodes Material: Bundeswehr erfüllt NATO-Anforderungen derzeit nicht. spiegel.de*, 2014. 09. 27.

43 *Germany to Arm Kurdish Fighters Battling ISIS in Iraq. ibtimes.com*, 2014. 09. 01. *United Against ISIS: Which Countries Are Doing What? independent.co.uk*, 2014. 09. 26.

44 Mint ismeretes, Moszul június 9-i elfoglalásakor az Iszlám Állam erői több iraki hadosztály teljes fegyverzetét ejtették zsákmányul, köztük modern amerikai páncélozott járművek, szállítójárművek, harcjárművek, harckocsik és tüzérségi eszközök stb. tucatjait. A páratlan siker oka az volt, hogy iraki hadosztályok egyszerűen harc nélkül visszavonultak a városból: hátrahagyva teljes fegyverzetüket „hazamentek”.

45 Brock, Tobias: *The True Surprise: Germany's Contribution to the Fight Against ISIS. RUSI Analysis*, 2014. 10. 06.

Összegzés: a német védelempolitika továbbra is visszafogott marad

Véleményünk szerint tehát a 2014-ben kibontakozó válságok kezelésében vállalt szereppel együtt a német védelempolitikát továbbra is „visszafogottnak”, a sajátos stratégiai kultúrát kialakított és annak hangsúlyait csak lassan módosító politikai elit józan önmérséklete által vezéreltnek tekinthetjük, amiben domináns marad a nem katonai eszközök használata. Összességében mégsem festhetünk a német védelempolitikáról, stratégiai szerepről negatív képet, ugyanis a várva várt „normalizálódás” jeleit is láthattuk az elmúlt években – éppen olyan esetekben, amikor az ország vezetése számos kritikát is kapott. A német nemzetközi szerepvállalás jól példázza, hogyan normalizálódik a haderő-alkalmazás gyakorlata: a német haderő ma már részt vesz békeműveletekben, válságkezelésben és (Afganisztán hatására) harci feladatokban is. Igaz, az ország stratégiai kultúrájából eredően előnyben részesíti a nem katonai eszközöket és igyekszik kerülni a katonai (harci) szerepvállalást, de az elmúlt évtizedben egyértelmű előrelépést láthattunk e téren. Emellett – bár ez a líbiai, a szíriai és a mali válságra adott német reakciók kevésbé népszerű olvasata – láthatjuk, amint Németország normalizálódó nagyhatalmi szerepet alakít ki magának, aminek része a nemzeti érdekeket előtérbe helyező, önállóbb, akár unilaterálisan is döntést hozó és cselekvő politika, még akkor is, ha ez épp szembe megy a szövetséges országok aktuális elvárásaival.

Mindennek eredményeképpen a következő években fenn fog maradni a német védelempolitika „kiszámíthatatlansága” a NATO-n és Európán belül, ami a gyakorlatban a korábban a szövetségesek által örömmel látott automatikus támogató szerep meghaladását jelenti. Ráadásul egyelőre – az ukrán válságban vállalt politikai közvetítő szerep ellenére is – úgy tűnik, Németország továbbra sem vállalja a vezető szerepet az európai védelemben, és nem is fejleszti ki azokat a katonai képességeket, amelyek ehhez szükségesek lennének (még ha a szövetségesek el is várnák), és csupán támogató szerepet fog betölteni. Fennmaradnak a nemzetközi jogi normákhoz messzemenően illeszkedő korlátozott nemzetközi ambíciói és a reaktív, passzív, vonakodó nemzetközi szerepvállalás gyakorlata. Ez azonban nem jelent „különutas”, unilaterális német védelempolitikát: az ország vezetése a nemzetközi ambíciókat mérsékeltén és továbbra is multilaterális fórumokon keresztül kívánja érvényesíteni, így a NATO és az Európai Unió szerepe továbbra is fontos lesz a német védelempolitikában.